

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.541

А. О. Драгоненко

кандидат юридичних наук

Є. М. Товмазова

старший викладач

Кіровоградський інститут державного та муніципально управління
Класичного приватного університету

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “СТАН СТАТЕВОЇ ЗРІЛОСТІ” У ДИСПОЗИЦІЇ СТАТТІ 155 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто й конкретизовано оціночне поняття “стан статевої зрілості”, яке вживає законодавець при описанні складу злочину, передбаченого ст. 155 КК України. На основі чинного кримінального законодавства, а також зарубіжного досвіду проаналізовано поняття “стан статевої зрілості”, зроблено окремі висновки щодо його визначення та ефективного застосування вищезазначеної норми на практиці.

Ключові слова: оціночне поняття; статева зрілість; особа, яка не досягла статевої зрілості; вік статевої зрілості.

I. Вступ

Проголошення України правовою державою вимагає посиленої уваги до якості її нормативно-правової бази. У цьому аспекті слід уважно розглянути законодавство про кримінальну відповідальність, зміст якого має бути науково обґрунтований, а також точно, ясно, чітко, лаконічно та адекватно відображати суспільні потреби й у такий спосіб формулювати правові приписи.

Незважаючи на численні переваги чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) порівняно з попереднім КК 1960 р., він не позбавлений технічних вад, прорахунків і недоліків, одним з яких є наявність значної кількості оціночних категорій. Ідеться про поняття, зміст яких законодавець не розкриває і які неоднозначно тлумачаться правозастосовниками, що часто знижує ефективність правового регулювання.

У межах нашого дослідження докладно охарактеризуємо таку оціночну категорію, як “стан статевої зрілості”, яку прописано в диспозиції ст. 155 Особливої частини КК України.

II. Постановка завдання

Метою статті є вивчення й конкретизація оціночного поняття “стан статевої зрілості”, яке вживає законодавець при визначенні складу злочину, передбаченого ст. 155 КК України. Для досягнення цієї мети на основі сучасної правової доктрини, чинного кримінального законодавства, а також зарубіжного досвіду проаналізовано поняття “стан статевої зрілості”, зроблено висновки щодо

його визначення та ефективного застосування зазначеної вище норми на практиці.

III. Результати

Згідно з ч. 1 ст. 2 КК України, єдиною законною, необхідною і достатньою підставою кримінальної відповідальності є наявність у вчиненому особою суспільно небезпечному діянні складу злочину.

Склад злочину – це сукупність об’єктивних та суб’єктивних ознак, що встановлені в законі про кримінальну відповідальність і характеризують вчинене суспільно небезпечне діяння як злочин. У більшості випадків законодавець, окреслюючи склад злочину в диспозиції статті Особливої частини КК України, чітко називає найістотніші, типові й універсальні його ознаки. Це є очевидним, бо саме ознаки складу злочину, які були встановлені, дають можливість правильно кваліфікувати злочин, тобто зумовлюють правильну юридичну оцінку вчиненого, гарантують законність.

Склади злочинів, які в статтях Закону України про кримінальну відповідальність містять поняття з ознаками, зміст яких важко або взагалі неможливо формалізувати в законі, називають складами з оціночними поняттями. Оціночні поняття – це поняття, обсяг і зміст яких визначається не тільки законодавцем, а й розкривається та уточнюється в процесі оціночно-пізнавальної діяльності особою, яка застосовує закон, враховуючи (оцінюючи) конкретні обставини вчинення злочину [1, с. 57]. Ці поняття наповнюються змістом, набувають реального значення лише в процесі тлумачення їх правозастосовниками (слідчим, прокурором, суд-

дею). У зв'язку з цим повнота розкриття змісту таких понять залежить здебільшого від рівня професійної підготовки зазначених осіб. Незважаючи на суб'єктивізм у розкритті змісту оціночних понять, законодавець змушений їх використовувати.

За визначенням В. В. Питецького, оціночними є поняття, що відображають кількісно-якісні характеристики заміщуваних ними явищ (предметів, станів тощо), які безпосередньо розкриваються лише в процесі застосування норм, що їх містять, шляхом оцінювання в межах встановлених законодавцем відповідно до конкретних обставин кожної кримінальної справи на основі правосвідомості суб'єкта, який застосовує закон [2, с. 42]. Але це зовсім не означає, що нівелюється можливість легального тлумачення таких понять.

Оціночні поняття, на думку В. М. Кудрявцева, характеризуються тим, що суб'єкт, який їх використовує, здійснює дві функції: він не лише порівнює явище, яке розглядається, з деяким загальним поняттям, а й формулює зміст цього власне загального поняття. Дослідник зазначає: "У тих випадках, коли ознака складу злочину є оціночною, суд не тільки повинен встановити збіг обставин справи з цією ознакою, а й передусім визначити, що розуміє під самою цією ознакою" [3, с. 209].

Аналіз законодавства України про кримінальну відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості (розділ IV Особливої частини КК України) дає підстави для висновку: низка норм цього розділу характеризується наявністю оціночних понять. Зокрема ст. 155 "Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості" Кримінального кодексу в ч. 1 передбачає відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості.

У системі статевих злочинів передбачений ст. 155 КК України злочин посягає на статево недоторканість саме неповнолітніх осіб обох статей (жіночої і чоловічої) і не є насильницькими.

Ненасильницький характер такого злочину полягає в тому, що до потерпілої особи не застосовується фізичне насильство й відсутня погроза такого насильства. Інакше кажучи, вказується на добровільний характер статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості.

Про добровільну згоду на статеві зносини не йдеться в разі, якщо потерпіла особа внаслідок малолітства, порушень інтелектуального розвитку та інших обставин (затримки психосексуального дозрівання, особливостей виховання, освіти тощо) не могла усвідомлювати наслідків своєї згоди, своїх дій і насамперед характеру й наслідків вчинюваних щодо неї дій з боку винного.

Статева недоторканість означає неприпустимість сексуального спілкування з дітьми, які не досягли статевої зрілості або не усвідомлюють наслідків та соціального значення такого спілкування [4, с. 151].

Аналіз юридичних та медичних літературних джерел дає змогу стверджувати, що в деяких випадках можливе передчасне статеве дозрівання (у судово-медичній практиці були виявлені факти наявності менструації і вагітності дівчаток у ранньому віці у зв'язку з патологічним функціонуванням залоз внутрішньої секреції) [5, с. 284]. Але психічний розвиток зазвичай відповідає віковому стану, а отже, усвідомлювати соціальне значення статевих зносин і їх наслідки дитина не здатна.

Згідно з п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи" від 30.05.2008 р., "добровільні статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, утворюють склад злочину, передбаченого ст. 155 КК, у разі, якщо винна особа усвідомлювала (достовірно знала або припускала), що потерпіла особа не досягла статевої зрілості, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати. Добровільними статевими зносинами слід визнавати такі, що здійснюються без застосування фізичного насильства, погрози його застосування і використання безпорадного стану потерпілої особи. Якщо потерпіла особа внаслідок свого розумового відставання або малолітнього віку не могла розуміти характеру та значення здійснюваних нею дій, статеві зносини з такою особою необхідно розцінювати як зґвалтування з використанням безпорадного стану потерпілої особи" [6, с. 6–7].

У зв'язку з цим дослідження здатності потерпілих, враховуючи їх малолітній вік, усвідомлювати характер вчинюваних з ними дій є обов'язковим. Відсутність у потерпілої особи можливості правильно розуміти ступінь вчинюваних із нею сексуальних дій або керувати своїми вчинками свідчить про використання її безпорадного стану, що є підставою для кваліфікації дій винного за ст. 152 КК України.

Кримінально-правова охорона статевої недоторканості неповнолітніх від ненасильницьких статевих зносин зумовлена тим, що статеве життя осіб, які не досягли статевої зрілості, негативно впливає на їх здоров'я, нормальний фізичний, психічний, статевий розвиток та моральний стан. Саме в цьому полягає суспільна небезпечність цього злочину.

Визначення змісту поняття "стан статевої зрілості", використане законодавцем при формулюванні диспозиції ст. 155 Кримінального кодексу України, має ключове значення для її ефективного застосування.

Погоджуємося з М. Д. Шаргородським і П. П. Осиповим, що встановлення кола кримінально караних діянь, які підпадають під ознаки статей, що передбачають відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, залежить передусім від змісту поняття “статева зрілість” [7, с. 47]. Це поняття характеризує стан потерпілої особи й визначається судово-медичною експертизою.

Семантичне значення поняття “статева зрілість” описується так: це стан організму, що характеризується загальним фізичним розвитком та морфофункціональним станом статевих органів, який дає змогу людині без шкоди для здоров'я здійснювати статеві функції [9, с. 72].

Встановлення факту досягнення статевої зрілості є предметом судово-медичної експертизи у разі розслідування злочинів проти статевої недоторканості особи. Враховуючи те, що висновок експерта фактично визначає наявність або відсутність складу злочину, висновок має бути категоричним. Експертне визначення статевої зрілості здійснюється, враховуючи дані анамнезу, на підставі комплексної оцінки загального фізичного розвитку, виразності вторинних статевих ознак та здатності (у жінок) до з'ясування, зачаття, виношування плода, пологів, вигодовування та здатності (у чоловіків) до запліднення [9, с. 149].

Аналогічного підходу дотримується М. І. Авдєєв, який, зауважуючи, що статеве життя спрямоване на репродукування потомства, визначає статева зрілість як стан фізичної підготовленості до виконання репродуктивної функції без шкоди для здоров'я [5, с. 223].

Судово-медичне поняття “статева зрілість” означає такий стан організму людини, за якого вона може виконати всі статеві функції без шкоди для здоров'я. Щодо осіб жіночої статі, то зазвичай йдеться про статеві зносини, зачаття, пологи й вигодовування дитини. Відносно осіб чоловічої статі – здатність регулярних статевих зносин і запліднення.

Відповідно до чинного кримінального законодавства потерпілим від дій, передбачених ст. 155 КК України, може бути будь-яка особа, незалежно від статі, тобто особа як жіночої, так і чоловічої статі, яка не досягла статевої зрілості. Стать – це сукупність соматичних, репродуктивних, соціокультурних та поведінкових характеристик, що вказують на відмінності між чоловіком і жінкою. Це поняття означає суто анатомічні й фізіологічні особливості, відмінності в побудові та функціонуванні жіночого й чоловічого тіла [10, с. 643]. З огляду на викладене, визначення змісту поняття “стан статевої зрілості” має здійснюватися з урахуванням зазначених особливостей потерпілої особи.

На думку науковців у галузі медицини, статева зрілість у осіб жіночої і чоловічої

статі настає в процесі статевого дозрівання і фізичного розвитку, що триває 5–6 років, і називається пубертатним періодом. Пубертатний період охоплює віковий період, упорядкований якого в організмі відбувається внутрішня перебудова, яка завершується досягненням статевої зрілості, тобто здатності до розмноження.

Процес статевого дозрівання контролюється гіпоталамічним відділом мозку, при чому спочатку залучається гіпофіз, а потім – інші відділи гормональної регуляції. Перебудова останньої супроводжується зміною фізичного вигляду й психічної сфери. Важливою ознакою пубертатного періоду розвитку є встановлення регулярної активності гонад, яка проявляється у дівчат менструацією, а у юнаків – еякуляціями. Внутрішньосекреторна активність гонад в обох статей виявляється також фазовими змінами росту окремих сегментів скелету, внаслідок чого встановлюються певні пропорції тіла й формуються вторинні статеві ознаки.

Автори зазначають, що фахівцями встановлена пряма залежність між рівнем фізичного, статевого розвитку й умовами виховання та побуту. Вони підкреслюють, що “настання статевої зрілості також залежить від низки інших чинників: віку, расово-національних, медико-географічних умов, харчування, проживання сім'ї і кількості дітей, від ранніх статевих збуджень” [11, с. 21].

Передусім слід зазначити, що проблема з визначенням цього поняття пов'язана з відсутністю чіткої регламентації, чи є це поняття біологічним, соціально-біологічним, медичним чи юридичним. Її розв'язання має істотне значення, оскільки від її вирішення залежить коло тих питань, які можна ставити судово-медичному експерту в процесі досудового провадження та під час судового розгляду.

Так, ще у 20-ті рр. ХХ ст. О. О. Жижиленко висловлював думку, що ознаки настання статевої зрілості визначаються у жінок початком місячного очищення, а в чоловіків – виділенням сперми [12, с. 12]. Це давало можливість стверджувати, що сам факт вагітності свідчить про настання статевої зрілості особи жіночої статі.

Враховуючи відомі в медичній практиці факти вагітності дівчаток у ранньому віці, а саме народження дітей у віці 6–11 років, є підставою визнати таку позицію хиткою і спростувати її, адже науковець пов'язував стан статевої зрілості лише з біологічними процесами розвитку організму.

На думку М. І. Авдєєва, статева зрілість – поняття біологічне й визначається біологічними ознаками, що встановлюються на підставі детального огляду спеціалістом і здійснення вимірювань [5, с. 13]. Але при цьому автор підкреслює, що організм жінки має бути підготовлений не тільки до запліднення

та зачаття, що може наставати значно раніше статевої зрілості, а й до виношування плоду й пологів без шкоди для здоров'я жінки. Готовність жіночого організму до виношування плоду й пологів є головними критеріями статевої зрілості жінки. Решта ознак, на його думку, значення не мають [5, с. 223].

Дещо іншим є підхід П. П. Осипова, який поняття "статева зрілість" за своїм значенням визнає кримінально-правовим, яке не можна розглядати ні як біологічне, ні як судово-медичне [8, с. 30].

Історично зміст поняття "статева зрілість" визначався низкою нормативно-правових актів, причому не завжди однаково. Так, Правила амбулаторного судово-медичного гінекологічного дослідження 1934 р. пов'язували досягнення статевої зрілості осіб жіночої статі з наявністю таких ознак: 1) здатність до дітонародження та вигодовування дитини; 2) досягнення належного ступеня розумового розвитку, зокрема щодо виховання дитини; 3) підготовленість до самостійного існування. Як бачимо, аналізовані Правила вкладали в поняття статевої зрілості не тільки фізіологічні, а й соціальні ознаки, що, очевидно, свідчить про хибний підхід до з'ясування його змісту.

На сьогодні стан статевої зрілості встановлюється на підставі Правил судово-медичних експертиз (обстежень) щодо статевих станів у бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я від 17.01.1995 р. № 6.

Згідно з Правилами, встановлення статевої зрілості в Україні проводиться щодо осіб жіночої статі віком від 14 до 18 років за умови раннього початку статевого життя, а також при обстеженні для встановлення характеру та механізму виникнення ушкоджень під час вчинення насильницького статевого акту (п. 2.1.1). Відповідно до підпунктів 2.1.2, 2.1.3 Правил, стан статевої зрілості осіб жіночої статі слід розуміти, як завершення формування жіночого організму, коли статеве життя, запліднення, вагітність, пологи та годування дитини є нормальною функцією і не призводять до розладу здоров'я. При встановленні статевої зрілості в обов'язковому порядку аналізується сукупність ознак розвитку організму обстежуваної жінки: а) загальний фізичний розвиток організму; б) розвиток зовнішніх і внутрішніх статевих органів; в) здатність до статевих зносин; г) здатність до запліднення; д) здатність до виношування плоду; е) здатність до розроджування (пологів); ж) здатність до годування дитини.

Експертиза встановлення статевої зрілості в Україні проводиться щодо осіб чоловічої статі у віці від 14 до 18 років у випадках, які пов'язані зі статевими правопорушеннями (п. 2.13.1). Згідно з п. 2.13.2, 2.13.3, статева зрілість у осіб чоловічої статі характе-

ризується станом загального фізичного розвитку та формуванням статевих залоз, за якого статеве життя є фізіологічно нормальною функцією, не викликає розладу здоров'я і не завдає шкоди подальшому розвитку організму. При визначенні статевої зрілості в обов'язковому порядку враховується сукупність таких ознак розвитку організму обстежуваної: а) загальний організм; б) розвиток зовнішніх і внутрішніх статевих органів; в) здатність до статевих зносин та запліднення.

Водночас аналіз наведеної нормативної бази породжує низку серйозних запитань, які безпосередньо впливають на кваліфікацію вчиненого особою діяння.

Враховуючи вік потерпілих, щодо яких проводиться експертиза, встановлення статевої зрілості, а саме з 14 до 18 років, стає очевидним, що до кола таких осіб потрапляють і ті, які досягли шлюбного віку. Зокрема, згідно зі ст. 22 Сімейного кодексу України (далі СК), шлюбний вік для жінки встановлюється у 17, а для чоловіків – у 18 років.

Отже, постає риторичне питання: чи є необхідність встановлення стану статевої зрілості особи, яка досягла шлюбного віку? На наш погляд, не викликає сумніву, що досягнення повноліття або шлюбного віку особою означає і досягнення нею статевої зрілості. У зв'язку з цим, у Правилах має бути закріплено положення щодо необхідності встановлення стану статевої зрілості лише в тих випадках, коли особа не досягла повноліття, або якщо шлюбний вік є нижчим за 17 років для жінок та 18 років для чоловіків.

Як зазначає М. І. Авдєєв, у деяких випадках статева зрілість настає раніше шлюбного віку (тим більше повноліття), що викликає кримінальну відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості. Водночас досягнення статевої зрілості при досягненні шлюбного віку викликає кримінальну відповідальність за означене діяння [5, с. 225]. На нашу думку, висловлена точка зору є цілком слушною.

Наступне питання пов'язане із встановленням у зазначених вище Правилах нижньої вікової межі осіб, щодо яких провадиться ця експертиза. Ця межа встановлена на рівні 14 років.

З огляду на те, що дитина до досягнення нею 14 років вважається малолітньою (ч. 2 ст. 6 СК України), виникає питання: чи не є малолітство особи безпорадним станом, а її добровільна згода на статеві зносини – юридично нікчемною, тобто такою що не має юридичного значення.

Це питання зумовлене тим, що в кримінально-правовій літературі висловлено чимало пропозицій (Б. А. Бліндер, М. Г. Шаргородський, Я. М. Яковлев та ін.) щодо необхідності закріплення на законодавчому рівні конкретного віку, по досягненні якого статеві зносини з такою особою, навіть за її згодою,

слід кваліфікувати як згвалтування, а малолітство вважати різновидом психічної безпорадності, у зв'язку з тим, що особа не здатна правильно оцінити можливі їх соціальні й біологічні наслідки. Єдність думок відсутня лише з приводу самої вікової межі.

Неоднозначне ставлення науковців у галузі кримінального права до критеріїв визначення стану статевої зрілості призвело до того, що законодавці різних країн як пострадянських, так і далекого зарубіжжя обрали різні шляхи при конструюванні кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за ненасильницькі статеві зносини з неповнолітніми.

Порівняльно-правовий аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за досліджуваний злочин свідчить, що на теренах пострадянського простору всі республіки колишнього СРСР, за винятком України, пішли шляхом встановлення вікової межі кримінально-правової охорони. При цьому, переважна більшість республік такою межею визначила вік 16 років (ст. 152 КК Азербайджанської республіки, ст. 168 КК Республіки Білорусь, ст. 141 КК Вірменії, ст. 140 КК Грузії, ст. 117 КК Естонської республіки, ст. 122 КК Республіки Казахстан). У КК Республіки Молдова такою межею визначено вік 14 років, а КК Литовської республіки не містить аналогічної статті.

У законодавстві про кримінальну відповідальність інших європейських країн вікова межа трохи нижча. Переважно вона встановлена на рівні 15 років (наприклад, ст. 200 КК Польщі, КК Данії та ін.), у Болгарії – 14 років (ст. 151 КК).

При введенні вікового критерію виходили з тих міркувань, що статевая зрілість, як правило, настає до 16 років. З установленням віку простіше, оскільки вік особи визначається відповідно до документів і лише у виняткових випадках вимагає проведення судово-медичної експертизи. Отже, суб'єктивно легше усвідомити недосягнення особою певного віку ніж статевої зрілості, у визначенні якої інколи зазнають певних труднощів навіть експерти [13, с. 102].

Прихильниками закріплення вікового критерію є П. П. Осипов, Я. М. Яковлев та ін. Що стосується національного законодавства про кримінальну відповідальність, то склад злочину, передбачений ст. 155 КК України, сконструйований з використанням поняття “статева зрілість”. Питання щодо обґрунтованості обрання того чи іншого шляху конструювання кримінально-правової норми залишається дискусійним до сьогодні.

На думку А. П. Шеремет, “використання поняття “статева зрілість” у кримінальному законодавстві є не лише корисним, а й необхідним, оскільки воно відображає індивідуальний стан потерпілого й тому дає можливість встановити реальну шкоду, спричи-

нену об'єкту, який охороняється кримінальним правом. Саме при використанні критерію статевої зрілості буде здійснено необхідний захист неповнолітніх від посягань на їх нормальний статевий і загальний розвиток та науково визначено коло суспільно-небезпечних діянь у сфері статевих відносин” [13, с. 103].

На наш погляд, висловлена думка А. П. Шеремета є слушною, оскільки обмеження кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 155 КК України, віковим критерієм (16 років) може призвести, з одного боку, до необґрунтованого визнання злочинцями осіб, які вступають у статеві зносини із особами, яким не виповнилося 16 років, але які досягли статевої зрілості.

З іншого боку, поза межами кримінально-правової охорони можуть опинитися особи, які до досягнення шлюбного віку ще не досягли статевої зрілості, а отже, статеві зносини з ними можуть призвести до розладу здоров'я.

Крім того, закріплення в ст. 155 КК України зазначеного вікового критерію може стати підставою для внесення змін у статті інших галузей законодавства, зокрема потягти зниження шлюбного віку осіб жіночої статі в Сімейному кодексі України з 17 до 16 років, незалежно від факту недосягнення ними стану статевої зрілості.

IV. Висновки

Підсумовуючи, зазначимо, що викладене загострює необхідність пошуку шляхів підвищення якості чинного законодавства України про кримінальну відповідальність про злочини проти статевої недоторканості, а тим самим і ефективності кримінально-правової охорони прав неповнолітніх від сексуальних посягань. Особливої уваги потребує дотримання таких вимог якості законодавства, як системність, внутрішня і зовнішня узгодженість норм, мінімізація використання оціночних понять при окресленні складу злочину.

З метою посилення кримінально-правової охорони прав неповнолітніх та усунення виявлених суперечностей у нормативно-правових актах, що регламентують визначення поняття “стан статевої зрілості”, вважаємо доцільним замість поняття “стан статевої зрілості” використовувати поняття “неповнолітня особа, яка не досягла шлюбного віку”.

Список використаної літератури

1. Васильев А. Н. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А. М. Васильев. – Москва : Юрид. лит., 1976. – 264 с.
2. Питецкий В. В. К вопросу о степени вины в уголовном праве / В. В. Питецкий // Уголовное Право. – 2006. – № 3. – С. 41–45.
3. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юрист, 2006. – 304 с.

4. Дорош Л. В. Актуальні проблеми вдосконалення законодавства про відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи / Л. В. Дорош // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого". – Харків : Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – 2012. – Вип. 118. – С. 149–159.
5. Авдеев М. И. Судебно-медицинская экспертиза живых лиц: Руководство для судебно-медицинских экспертов и врачей других специальностей / под ред. М. И. Авдеева. – Москва : Медицина, 1968. – 376 с.
6. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2008 – № 7. – 46 с.
7. Шаргородский М. Д. Избранные работы по уголовному праву / М. Д. Шаргородский. – Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2003. – 432 с.
8. Осипов П. П. К вопросу о понятии половой зрелости / П. П. Осипов // Судебно-медицинская экспертиза. – 1966. – № 3. – С. 47–56.
9. Герасименко О. І. Словник-довідник термінів судової медицини / О. І. Герасименко ; НАН України, Ін-т укр. мови, Донец. держ. мед. ун-т. – Київ : Ін Юре, 2002. – 482 с.
10. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана ; редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова) [та ін.]. – Київ : Юридична думка, 2011. – Т. 1: А–Г / [ред. кол. тому: Шемшученко Ю. С. та ін.]. – 2011. – 654 с.
11. Бабанин А. А., Соколова И. Ф. Судебно-медицинская экспертиза половых состояний : практическое руководство для студентов, врачей, юристов / А. А. Бабанин, И. Ф. Соколова. – Симферополь : Издат. Центр КГМУ, 2001 – 206 с.
12. Жижиленко А. А. Половые преступления / А. А. Жижиленко, Л. Г. Оршанский. – Ленинград : Рабочий суд, 1927. – 112 с.
13. Шеремет А. П. Злочини проти статевої свободи / А. П. Шеремет. – Ужгород : Наші книги, 2007. – 216 с.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2014.

Драгоненко А. А., Товмазова Е. Н. Проблема определения понятия "состояние половой зрелости" в диспозиции статьи 155 Уголовного кодекса Украины

В статье исследуется и конкретизируется оценочное понятие "состояние половой зрелости", которое использует законодатель при описании состава преступления, предусмотренного статьей 155 УК Украины. На основании действующего уголовного законодательства, а также зарубежного опыта осуществлен анализ понятия "состояние половой зрелости", сделаны отдельные выводы для определения и эффективного применения вышеуказанной нормы на практике.

Ключевые слова: оценочное понятие; половая зрелость; лицо, которое не достигло половой зрелости; возраст половой зрелости.

Drahonenko A., Tovmazova Ye. The Problem of "Sexual Maturity" Definition in the Disposition of Article 155 of the Criminal Code of Ukraine

This paper examines the concept of a value is specified and "state of puberty," which uses the legislator in the description of the offense under section 155 of the Criminal Code of Ukraine. Legal protection of minors and protection of their legitimate rights and interests is a priority for the state. Construction in Ukraine a democratic and constitutional state is not possible without the full protection of legitimate rights and freedoms of minors, including life, health, bodily integrity, normal physical and mental development and so on. In view of the change and transformation taking place in the economic, political, social and spiritual spheres of Ukrainian society concerns negative rapid decline of moral principles and religious orientations, which are increasingly offset by "persistent stereotypes of" sexual permissiveness.

One of these issues is a priority criminal law combating crimes against morality in sexual relations that are of particular public concern, because in modern society there is a tendency to fall in moral and spiritual culture of the population, mostly negatively affects the spiritual values of children and young people. However, a necessary condition for the functioning of Ukraine as a new state is its entry into the international community. But it entails and the emergence of social, economic, political, legal, moral and ethical issues and obligations, including the obligation to have some importance in connection with Ukraine's accession to international conventions adopted to the need to unite states' efforts to combat crimes against sexual morality.

Based on current criminal law, and international experience, the notion "state of puberty," made some conclusions about its definition and effective implementation of the above standards in practice.

Key words: evaluative concepts; puberty; person who has not reached puberty; age of puberty.